

Röya Məftun qızı Mürşüdoğa¹⁷

BÖYÜK VƏTƏN MÜHARİBƏSİ MÖVZUSU SOVET DÖVRÜ AZƏRBAYCAN HEKAYƏLƏRİNDƏ

Böyük Vətən müharibəsində “hər şey cəbhə üçün, hər şey qələbə üçün” şüarı ədəbiyyatın da yolunu, istiqmətinə, pafosunu müəyyənləşdirən xarakterik əlamət oldu. Spesifik xüsusiyyətləri ilə səciyyələnən yeni tarixi dövr sənətin, sənətkarın qarşısında böyük vəzifələr qoydu, həmin vəzifələrin xüsusi fəallıq, operativlik və çevikliklə yerinə yetirilməsini, zamanının tələbinə uyğun dəyərli əsərlər yaradılmasını irəli sürdü və tələb etdi” [4, 37]. İstər müharibə illərində, istərsə də müharibədən sonra yazılan bədii nümunələr içərisində mövzunun işlənməsi baxımından poeziyadan sonra hekayə janrı operativliyi, digər ədəbi janrları öncələməsi ilə diqqət çəkir. II Dünya müharibəsinin acı dəhşətlərinin işıqlandırılmasında Azərbaycanın görkəmli yazıçıları Mir Cəlalin, Ənvər Məmmədخانının, Mehdi Hüseynin, İsa Muğannanın Sabir Əhmədlinin, Fərman Kərimzadənin və s. adlarını xüsusilə vurğulamaq lazımdır.

İsa Muğannanın “Tütək səsi”, “Saz”, “Şinel”, Ənvər Məmmədخانının “Buz heykəl”, Mehdi Hüseynin “Dost”, “Nişan üzüyü”, Mir Cəlal Paşayevin “Anaların üsyanı”, “Vətən yarıları” kimi hekayələri müharibə gerçəkliyinin ifadəsi baxımından dəyərli nəsr nümunələridir. Yalnız Azərbaycan ədəbiyyatında deyil, dünya ədəbiyyatının da əsas mövzularından biri olan müharibə bəşəri problem olaraq yaradıcı şəxsiyyətləri düşündürmüş, nəticədə “müharibə olmasın” ideyasını təbliğ edən bir-birindən maraqlı ədəbi nümunələr: Ernest Hemenqueyin “Əlvida, silah”, “Əcəl zəngi”, Lev Tolstoyun “Hərb və sülh”, Konstantin Simonovun “Dirilər və ölürlər”, Mixail Aleksandroviç Şoloxovun “İnsanın taleyi” və s. meydana gəlmişdir. Bu əsərlərin hər birində müharibə sosial-ictimai hadisə olmaqla yanaşı, “psixoloji tərəfləri” ilə də ədəbiyyatda incələnilir, dağıdıcı mahiyyəti tənqid olunurdu.

II Dünya müharibəsinin acı mənzərəsi və doğurduğu problemlər poeziya sahəsində olduğu kimi, nasirləri də mövzu ətrafında səfərbər etmişdir. Yaradıcılıqlarında bu problemə toxunan yazıçılarımızın çox böyük əksəriyyəti müharibədə iştirak etmiş, döyüşçülərin hiss və həyəcanlarını, əhval-ruhiyyəsini şəxsi təcrübələrindən qaynaqlanaraq təsvir etmişdir. Müharibə başladığı dövrdən bu mövzuda maraqlı nəsr nümunələri yaranmış, epik növün hər üç janrında: hekayə, povest və romanlarda problemin işlənmə dairəsi getdikcə daha da genişləndirilmişdir. 50-ci illərdə döyüş səhnələrinin daha çox əks olunduğu əsərlərdən fərqli olaraq, 60-cı illərdə meydana gələn ədəbi nümunələrdə müharibənin arxa cəbhədə, insanların əhval-ruhiyyəsində doğurduğu əks-səda özünü daha qabarıq şəkildə göstərməyə başlamışdır. Yazıçılar müharibədə vuruşan əsgərlərin döyüş rəşadəti, qəhrəmanlıqları ilə yanaşı arxa cəbhədə onların yolunu gözləyən anaların, həyat yoldaşların, övladların bir-birindən fərqli ümumiləşdirilmiş obrazlarını yaratmaqla problemin üfüqlərini daha da genişləndirdilər. Yaxınlarını cəbhəyə yola salan insanların mənəvi iztirabları, qara kağızın gətirdiyi faciəvi ovqat, yarımçıq qalan ömürlər müharibənin nəticəsi kimi bədii nümunələri hansı dövrdə yaranmasından asılı olmayaraq birləşdirən ortaq cəhətlərdir.

II Dünya müharibəsi milyonlarla insanın ömrünə son qoymuş, ağır faciələrə səbəb olmuşdu. Və bu müharibənin ağır-acısını hər kəs dadmış, həyatında, taleyində daşımışdır. Çünki “Böyük Vətən müharibəsi, ümumxalq müharibəsi idi. Bütün ölkə, xalq vahid məqsəd uğrunda mübarizəyə qalxmışdı. Cəbhə ilə arxa arasında möhkəm vəhdət, canlı və qırılmaz əlaqə vardı” [4, 49]. Bu baxımdan görkəmli yazıçımız İsmayıl Şıxlı “Cəbhə gündəlikləri” adlı kitabında yer alan hekayələr müharibə mövzusunə həsr olunan əsərlər içərisində xüsusi yer tutur. Cəbhədə olduğu dövrdə dostluğun, yoldaşlığın, inamın dərinliyini dərk edən yazıçının bu problem ətrafında qələmə aldığı hər bir əsəri vətən uğrunda döyüşən, mübarizə aparan əsgər haqqında bir-birindən fərqli hekayətlərdir. “Kerç sularında”, “Həkimin nağılı”, “Səhəri gözləyirdik”, “Haralısan ay oğlan”, “Konserv qutuları” hekayələri İsmayıl Şıxlının cəbhədə gördüyü, yaşadığı hadisələrin bədii əksidir.

İsmayıl Şıxlı cəbhədə yaşadıkları hadisələrin təsirilə qələmə aldığı “Konserv qutuları” hekayəsində müharibənin acı, təəssüf doğuran mənzərəsini təsvir etməklə yanaşı kəşfiyyət prosesində baş verənlərə yumaristik rəng qatır. Nikbin ovqat hekayədə maraqlı və orijinal məqam kimi diqqət çəkir. Azərbaycanlı döyüşçü Mahmudun rus qızı Tanyanın köməyi ilə əldə etdiyi konserv qutularını tikanlı məftillərə bənd etməklə düşmənlər içərisində təşviş yaratması, qarşı tərəfin döyüşdə uğursuzluğu ilə nəticələnir. Halbuki hərbi hissəyə təzə gələn Mahmud təcrübəsiz olduğu üçün etimad göstərməyən komandir onu özü ilə kəşfiyyətə aparmaqdan çəkinmişdi. Lakin, Mahmud qoçaqlığı və iti zəkası ilə döyüş yoldaşlarından geri qalmadığını əməli ilə isbat edərək cəbhədə məşhurlaşır.

Yazıçının “Həkimin nağılı” hekayəsində isə Krasnodar şəhərinin işğalından sonra əhalinin çəkdiyi məhrumiyyətlər bir ailənin simasında ümumiləşdirilir. Əsərin qəhrəmanı Pavlik xəstə, qızı Anya isə ac olduğu üçün çörək gətirmək, sevdiklərini itirməmək üçün şəhərə getmək istəyən ana-Liza nə qədər ısrar etsə də, faşistlərin amansızlığını gözünün qarşısına gətirən qayğıkeş ər bu gedişin bir dönüşü olmayacağını dərk etdiyi üçün acından ölsələr belə Lizanı şəhərə buraxmayacağını qət edir. Ac övladını,

¹⁷ filologiya üzrə fəlsəfə doktoru. Azərbaycan Dillər Universiteti. roya.meftunqizi@mail.ru

xəstə həyat yoldaşını yuxuya verdikdən sonra şəhərə gedən Liza bir daha geri qayıtmır. Bir müddətdən sonra fədakar qadının nəşi çuxurda qalaqlanmış meydırların içərisindən tapılır. Alman faşistləri köməksiz, əli yalın, məsum, doğmalarından nigaran qadına acımamış, yüzlərlə insanlarla bərabər onu da öldürmüşdülər. Kədər doğuran bu süjet görkəmli rus yazıçısı Mixael Şoloxovun "İnsanın taleyi", Ənvər Məmmədخانının "Buz heykəl" kimi əsərlərinin qəhrəmanlarını yada salır. Ən maraqlı məqam ondadır ki, Liza qızı qədər aciz, əri qədər xəstə olmasa da, ömrü yarıda qalmış, onlar isə sağ-salamat qalmışdılar.

İsmayıl Şıxlının "Səhəri gözləyirdik" hekayəsində cəbhədə döyüşən bir neçə azərbaycanlı gəncin döyüş rəşadətindən söz açaraq, onların mənəvi-psixoloji vəziyyətini, əhval-ruhiyyəsini, ovqatını əks etdirir. Təyyarəçi qız Zümrüdün müharibədən əvvəlki sevgi dolu həyatı ilə təyyarənin partlaması nəticəsində sevdii insanın-leytenantın qolları arasında ölümü qürub edən günəşin son işartısını xatırladır.

"Haralısan, ay Oğlan?" hekayəsinin də qəhrəmanları ağır mənəvi şəraitdə bir-birinin səsinə, hənirinə bağlanmış gənclərdir. Bu gənclərin sevgi məcarası müharibə səhnələrinin fonunda işıqlandırılır. İsmayıl Şıxlı qələmə aldığı hekayələrlə sanki "müharibə insanın yaranışdan ən doğma hissi olan sevgini məhv edə bilməz" fikrini təbliğ edərək ümumdünyəvi bəlaya meydan oxuyur.

Yazıçının "Cəbhə gündəlikləri"nə daxil olan hekayələrini nəzərdən keçirərkən diqqət çəkən ən maraqlı nüans təsvir edilən hadisələrin paradoksal şəkildə verilməsidir. Bu əsərlərin hər birində qəm, kədər, faciə müstəqil deyil, sevinclə, qələbə əzmi, ruh yüksəkliyi ilə həmahəngdir. Nəzir cəbhədə bir-birini görmüş, bəyənmiş iki gəncin sevgi səhnəsindən fərqli səhnəyə-qızğın döyüşlərin gətirdiyi məkana keçid edir. Səngərdə keşik çəkən döyüşçü keçmişini xatırlayıb işıqlı gələcəyə ümid bəsləyir.

Müharibə reallıqlarını əks etdirən əsərlərdən biri də Azərbaycan yazıçısı Ənvər Məmmədخانının "Ananın ölümü" hekayəsidir. Əsərin süjeti ölüm döşəyində can verən ananın oğul həsrəti və onu görmədən bu dünyadan köçmək istəməməsi üzərində qurulub. Ananın yeganə oğlu Murad müharibədədir. Lakin birdən-birə onun göndərdiyi məktubların arası kəsildikdən sonra ananın ümidi də gündən-günə əriyən şam kimi yoxa çıxır və qadını ölüm döşəyinə salır. Süjeti izləyərkən görkəmli Azərbaycan şairi Süleyman Rüstəmin "Ana və poçtalyon" şeiri yada düşür. Şairin poetik, emosional ovqatla yazdığı şeir Ənvər Məmmədخانlı qələmində nəsrin ağır pərdəsinə bürünür.

Dərdinin böyük, ümidinin az olmasına baxmayaraq ana oğlunu görməmiş Əzrayıla can vermək niyyətində deyil. Ana yeganə oğlunu tək böyütmüş, bütün ümidini, istəyini ona bağlamış, onun üçün yaşamışdır. Sahibsiz qadına acıyan qonşular "dava qurtardı" xəbəri ilə nigaran qadına ölməkdə yardımçı olmaq üçün oğlunun isti əli əvəzinə qadının evində saxladığı qara daşı verməklə onu mənəvi əzabdan xilas etməyə çalışırlar: "Ananın inadkar ürəyi son dəfə çırpınmış və son zərbəsini vurmuşdu" [5, 87]. Məsmə qarının tapıb gətirdiyi daş əsərin sonunda ananın dərdindən qubar bağladığı ürəyi kimi qara taleyinin rəmzinə çevrilir.

Ənvər Məmmədخانının müharibə dəhşətlərini əks etdirən əsərləri içərisində "Buz heykəl" hekayəsi də xüsusi yer tutur. Və bu kiçik əsər ədəbiyyatımızda müharibə haqqında yazılmış ən mükəmməl əsərdir desək yanlışdır. Əsərdəki təsvirlər, müharibənin özü ilə bərabər gətirdiyi məhrumiyyətlər, çətinliklər və faciələr əks etdirmə baxımından inandırıcılığı ilə rəğbət doğurur. Oxucu özü də əsərin qəhrəmanı ana kimi o şaxtalı, çovğunlu günün iştirakçısına çevrilib ağır və acı onulla bərabər yaşayır, həyatın sərt rüzgarından buza dönüb abidələşir.

Ana gecənin qaranlığında övladını sinəsinə basaraq xilas etmək üçün acımasız təbiətə qarşı dayanıb, böyük ümidlə mübarizə aparır. Ucsuz-bucaqsız çöllükdə ananın sığınacağı yeganə istinagah bir cüt çılpaq ağcaqayın ağacıdır. Müharibənin törtədiyi bəlalardan qaçıb canını qurtaran gənc qadın körpəsini xilas etmək üçün gecənin qaranlığına təslim olaraq yalnız bu hissini təzyiqi və təsiri ilə dayanmadan addımlayır. Övladının donacağından qorxan Ana əynindəki yun jaketi, başındakı qalın şalını çıxarıb körpəsinə bükür. Ana "titrəyən son nəfəsini, eşidilməyən son sözünü də onun üstünə örtür" [5, 81]. Gecə kəşfiyyatdan qayıdan üç döyüşçü ağcaqayına söykənmiş buz heykəli görəndə sarsıntı keçirirlər. Buzdan tökülmüş heykəl bütün müharibələrə qarşı etirazın simvolu kimi çılpaq ağcaqayınların olmayan kölgəsində əbədiyyətə qovuşur, abidələşir. Yazıçı müharibənin ağaclarını kölgəsiz, çılpaq göstərməklə onun dağıdıcı gücünü, insanlığın məhvinə hesablanmış mahiyyətini nəzərə çatdırmağa çalışmışdır. Amansız mənzərə müharibənin buz qədər sərt, soyuq simasını gözümüz qarşısında canlandırmaqla insanın və insanlığın etiraz səsi kimi ucalır. Ananın qucağında buz bağlamış düyünçəni sövq-təbiiliklə yoxlayan döyüşçü bağlamanın dərinliyində onlara baxan bir cüt körpə gözünü görəndə sarsıntı keçirir: "Körpə sağdır, uşaqlar eşidin, körpə sağdır və qoy bütün dünya eşitsin, körpə sağdır" [5, 82]. Donmamış, qəlbində həyat hərəkəti olan körpə beş il ərzində qəhrəmancasına həlak olan döyüşçülərin davamı, gələcəyi, ümidi, işıqlı sabahı idi. İnsan əlilə törədilən müharibələrə, savaşa rəğmən o sağ idi. Fədakar ana öz canı bahasına övladını qorumağa müəssər olmuşdu.

II Dünya müharibəsinin vəhşətlərindən yazan və bu mövzuya müraciət edən yazıçılarımızdan biri də Mehdi Hüseindir. Yazıçının "Qara gözlər", "Nişan üzüyü", "Dost" və s. əsərlər müharibə mövzusunda yazılmış bədii nümunələrdir.

"Dost" hekayəsində düşmən cəbhəsinə satılan qadının- Mariya Karpovnanın əqidəsizliyi, satqınlığı, vətənə xəyanəti süjetin inkişafı boyunca hiddət doğurur. Kənd boşaldılmış, yerli sakinlərdən

qalmış “toyuq-cücaləri, donuzları, meyvəsi dərilməmiş bağ-bağatları ac alman əsgərlərinə qalmışdı” [1, 48]. Kənddə ələ keçməyən insanların yerini nişan verən Mariya yanıldığı halda almanlar tərəfindən təhqirlərə məruz qalır, verdiyi məlumatlar düz çıxmazsa cəzalandırılacağı ilə hədələyirdi. Çünki o almanlara sona qədər sədaqət göstərəcəyinə and içmişdi. Müəllif hekayədə “satqınları heç kim qəbul etmir, heç kim sona qədər onlara inam və etimad bəsləmir” ideyasını aşılayır. Ləyaqət, vicdan kimi yüksək insani duyğulardan məhrum olan Mariya vətəninə, həmvətənlərinə öz mənafeyi ucbatından satan vətən xainlərinin ümumiləşdirilmiş obrazıdır. Belələrinin döyüş meydanından qaçan fəraridən heç bir fərqi yoxdur. Mariyanın bələdçiliyi ilə ələ verilən Tatyana almanlar tərəfindən güllələnir. Həqiqətən də vətənlərin sevdikləri üçün güllələnən günahsız insanların qanı yerdə qalmır. Çox keçmir ki, Semyon Burmenkonun rəhbərliyi ilə partizan dəstəsi kənd sakinlərinə köməyə gəlir, bu arada Mariyanı tutub Tatyananın güllələndiyi yerə gətirib orada eyni aqibətlə öldürürlər. Mariya başqaları üçün qazdığı quyuya düşür və layiq olduğu cəza ilə mükafatlanır.

Böyük Vətən müharibəsinə həsr olunmuş bir çox əsərlərdə əsgərlərin ön cəbhədə apardıqları mübarizəylə yanaşı, arxa cəbhədə baş verən həyat hadisələrinin paralel olaraq təsviri diqqət cəkkir. Belə əsərlərdən biri Mehdi Hüseynin “Qara gözlər” əsəridir. Hekayənin qəhrəmanı Aslan Həşimzadənin döyüş əzmi, bacarığı, at belində dörd nala çaparaq düşmənlə Koroğlutək döyüşməsi, doğma vətəninə qoyub gəldiyi qara gözlü, vəfalı ömür yoldaşı Gülcəmal, övladlarına bəslədiyi məhəbbətdən güc alaraq mübarizə aparması real bədii boyalarla bədii ifadəsini tapır: “Vuruşan əsgərin iradəsini qadın vəfasızlığından çox heç nə zəiflədə bilməz. Ətə dəyən güllə adi bir sızıltıya səbəb olur, bu güllə isə daha incə bir nöqtəyə dəyir. Bu güllədən insanın ürəyi yaranılır. Qəlb yarası isə ağır, sağalmazdır” [3, 83] və müəllifin dilindən səslənən bu fikirdən bir nəticə hasil olur: qadın vəfalı olmalıdır ki, əsgər də ürəkli olsun, döyüşə bilsin və bu döyüşçü üçün ən böyük mənəvi güc, motivasiyadır.

Vətən sevgisi, vətənə məhəbbət döyüşlərdə iştirak edən hər bir azərbaycanlı üçün şəərəfdir. Onlar bu hekayədə Sovet İttifaqının deyil, Bakının müdafiəçiləri kimi çıxış edirlər. Onlar Azərbaycanı, Bakını qorumaq üçün döyüş meydanlarında mübarizə aparırlar. Qəflətən həyat yoldaşının ölməsi ilə bağlı məktub alan Aslan icazə alıb Bakıya, doğma şəhərinə gəlməli olur, iki ildən sonra vətəninə gələn döyüşçü kədərli olsa da, şəhəri qoyub gətirdiyi kimi gördüyü üçün çox sevinir, çünki onun gəldiyi yerlərin daşı daş üstündə qalmamışdı.

Evinə gələndən sonra Aslan Gülcəmalın xəstəlikdən deyil, intihar nəticəsində öldüyünü eşidir və dərin sarsıntı keçirir. Əsgər ailəsinə rayon rəhbərliyi tərəfindən edilən qeyri-etik hərəkət hiddət doğurur. Çünki Rəhimzadə eyni zamanda Aslanın dostu, məktəb yoldaşıdır. Dostunun döyüş meydanlarında olduğunu bilə-bilə belə bir namussuzluq edir. Və bu süjet görkəmli yazıçı İsa Muğannanın “Tütək səsi” əsərini xatırladır. Günün günorta çağı qara kağızı gəlmiş dostu Muxtarın evinə girən, onun arvadı Sürməli Söylünü çıxılmaz vəziyyətdə qoyan hamının Əzrayıl adlandırdığı Cəbrayıl obrazı ilə Rəhimzadə oxşarlığı ilə diqqət cəkkir. Gülcəmalın namusunu ləkələyərək, intiharına səbəb olan Rəhimzadə müharibə dövründə arxa cəbhədə qalmağından istifadə edən rəhimzadələrin ümumiləşmiş obrazıdır.

Yazıcının “Nişan üzüyü” hekayəsində isə oğluna patron almaq məqsədi ilə hər ay beş günlük məvacibini, bir mis qazanını, samovarını, eyni zamanda nişan üzüyünü də cəbhəyə verən ana 1940-1945-ci illərdəki Azərbaycan qadınının ümumi dəyərlərini ifadə edirdi. Oğlundan məktub alandan sonra ana cəbhəyə necə, hansı yolla patron tapacağını və göndərəcəyini düşünür: “Qalın corab deyil ki, gündə 3 cüt toxuyam” [3, 63]. Ana hətta oğlu üçün alıb saxladığı nişan üzüyünü də patron almaq üçün hədiyyə edir. Hekayələri nəzərdən keçirərkən “hər şey vətən üçün, hər şey cəbhə üçün” tezisinin Böyük Vətən müharibəsi zamanı hər bir vətəndaş üçün şüara çevrildiyini görür, onun həqiqi sınaq meydanı olduğu qənaətinə gəlirik.

Bu mövqe görkəmli Azərbaycan yazıçısı Mir Cəlal Paşayevin müharibə mövzunda yazdığı istənilən əsərində özünü göstərir. Müəllifin “Anaların üsyanı”, “Analar yollara çıxdılar”, “Vətən yaraları”, “Qan yaddaşı”. “Atlı” və s. hekayələrinin əsas obyekti bütün zamanların ağır problemi olan müharibə və insan məsələsidir. Yazıcının “Vətən yaraları” hekayəsində vətən uğrunda döyüşən əsgərin torpaq sevgisi, rəşadəti, mübarizlik əzmi əks olunur. Hekayədə döyüşlərin birində yaralanmış gəncin yarıdan aldığı hisslər-ağrılar, nisgilli xatirələr ifadə olunur. Əsgər özündən əvvəl yaralanmış döyüş yoldaşlarının keçirdiyi hissləri yadına salır, onları zamanında dərk etmədiyi üçün təəccüblənirdi. Hissiz sükut aləmindən sağ-salamat döndüyü üçün sevinc hissi keçirir. Xəstə yatağında olan döyüşçü yaşadığı ömür haqqında düşünür, sərf-nəzər etməyə vaxt qazanıb cəbhədə gördükləri, yaşadıkları, olum və ya ölüm arasında qalan döyüş həyatı haqqında yenidən düşünmək, yenidən uşaq olub böyümək kimi arzuya köklənir.

Mir Cəlalın “Anaların üsyanı” əsərində isə Mariya adlı gənc qadın övladına çörək gətirmək üçün bir yaşlı körpəsini evdə qoyub çıxmağa məcbur qalır. Qaranlıq, soyuq meşədə vahimə içərisində vurnuxan Mariya şəhərə qayıdıb övladını xilas etmək niyyəti ilə cəhd etsə də, faşist gülləsi onun əlini yaralayır. Üç gün ac, susuz, yorğun vücudu ilə mübarizə aparan qadın şəhərin Qızıl ordu tərəfindən xilas edildiyini eşidəndə övladının yanına tələsir. Mariya qapını açıb içəri girəndə anasını görmək istəsə də, onu da, körpə qızını da otaqda vəhşicəsinə öldürülmüş şəkildə tapır. Faşistlərin hücumu nəticəsində binalar

uçmuş, körpülər bombardıman edilmiş, şəhər xarabazara çevrilmişdi. Yazıçı bir ailənin simasında evsiz, eşiksiz qalmış insanların fəci durumunu ürək yangısı ilə ifadə edir. Övladının soyuq nəşini qolları arasına alan ana yerə, göyə, üsyan edir, Ana təbiəti insanlığını azmışlara qarşı mübarizəyə səsləyirdi. Tərədilən vəhşiliklər ana təbiətin təbii halının qeyri-təbii formada pozulması idi. Elə bu səbəbdən də Mariya təbiətdən intiqam- deyə imdad diləyirdi.

II Dünya müharibəsi haqqında düşüncələrini yenidən ədəbiyyata gətirən görkəmli yazıçı İsa Muğannanın qələmə aldığı “Şinel” hekayəsi aradan 80 ilə yaxın vaxt keçməsinə baxmayaraq uzaq. müharibəni yaddaşımızda yenidən təzələyir, hər iki müharibədə yaşadığımız ağrıları, faciələri gözümüz qarşısında canlandırır. Əsərin qəhrəmanı Əzizə xanım bizim müasirimizdir. O uzun illər bundan əvvəl, müharibə vaxtı başına gələn əhvalatı heç cür unuda bilmir. Qışın sazaqlı bir günündə vağzalda qatar gözləyən gənc bir qızın bütün vücudu tənizlə sarıymış, əynində şinel olan əsgərlə qarşılaşması və onun üşüdüyünü görən döyüşçünün öz şinelini gənc qıza verməsi insanlıq haqqında ən humanist düşüncələri bir daha isbatlayır. Vətən uğrunda döyüşən əsgərin şücaət göstərdiyi məkanın yalnız döyüş meydanı olmadığı sözügedən hadisənin təmsalında bir daha təsdiqini tapmış olur. Bir qədər getdikdən sonra vücudundakı ağrılara tab gətirməyən əsgər qızdan ayrılmağa məcbur olur. Səhəri gün yenidən vağzala gələn gənc Əzizə yaralı əsgərin xəstəxanaya aparıldığını və öldüyünü öyrənir. Lakin o gənc əsgər ömrü boyu Əzizə müəlliminin xatirindən silinmir.

Ədəbiyyat

1. Cəlil M. Əsərləri. 5 cildə, II cild, Bakı: Adiloğlu, 2013, 444 s.
2. Əliyeva L. Ədəbiyyatda müharibə mövzusu və müəllif münasibəti // Sumqayıt Dövlət Universitetinin “Elmi xəbərlər” sosial və humanitar elmlər bölməsi. Cild 15, №4, 2019
3. Hüseyn M. Seçilmiş əsərləri. 3 cildə, I c., Bakı: Avrasiya Press, 2005, 320 s.
4. İsmayilov Y. Mir Cəlilin yaradıcılığı. Bakı: Elm, 2010
5. Məmmədşanlı Ə. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Avrasiya Press, 2005, 416 s.
6. Şıxlı İ. Kərç sularında (hekayələr). Bakı: Azərnaşr, 1950, 139 s.

Açar sözlər: müharibə, hekayə, əsgər, qələbə, sovet dövrü

Ключавие слова: война, рассказ, солдат, победа, советская эпоха

Key words: war, story, soldier, victory, soviet era

Тема Великой Отечественной войны в азербайджанских рассказах советской эпохи

Резюме

В статье в исследовании задействованы азербайджанские рассказы, написанные на тему Великой Отечественной войны. Анализируются рассказы известных писателей: Анвара Мамедханлы, Мир Джадала Пашаева, Мехти Гусейна, Исмаила Шихлы, Исы Муганны. В ходе исследования, как в годы войны, так и после войны, с точки зрения обработки темы жанр повествования выделяется своей оперативностью, опережая другие литературные жанры. Помимо того, что Вторая мировая война является социально-социальным событием, в статье анализируется ее психологический аспект, критикуется ее разрушительный характер. В контексте рассказов освещаются храбрость воинов, сражавшихся на войне, и проблемы, с которыми столкнулись люди в тылу.

The theme of the Great Patriotic War in Soviet-era Azerbaijani stories

Summary

In the article, Azerbaijani stories written on the theme of the Great Patriotic War are involved in the research. The stories of famous writers: Anvar Mammadkhanli, Mir Jalal Pashayev, Mehdi Huseyn, Ismail Shikhli, Isa Mughanna are analyzed. During the research, both in the war years and after the war, in terms of processing of the subject, the narrative genre stands out for its operability, ahead of other literary genres. In addition to being a socio-social event, World War II is analyzed with its psychological aspects and its destructive nature is criticized in the article. The bravery of the soldiers fighting in the war and the problems faced by the people at the rear are highlighted in the context of the stories.

RƏYÇİ: ıos. L.Ələkbərova